

CAPUT SECUNDUM.

THEMATA SECUNDI GRADUS.

De animantibus.

856. Animantium quanta varietas est, quarum aliae coriis tectae sunt, aliae villis vestitae, aliae spinis hirsutae; pluma alias, alias squama videmus obductas; alias esse cornibus ornatas, alias habere effugia pennarum. Pastum vero animantibus large et copiose natura eum, qui cuique aptus est, comparavit. Atque ad pastum capessendum conficiendumque, quam admirabilis est fabrica membrorum.

857. Dedit natura belluis sensum et appetitum; ut altero conatum haberent ad naturales pastus capessendos, altero secernerent pestifera a salutaribus. Jam vero alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando¹; cibumque partim oris hiatu et dentibus ipsis capessunt, partim unguium tenacitate arripiunt, partim aduncitate rostrorum: alia sugunt, alia carpunt, alia vorant, alia mandunt.

858. Atque etiam aliorum ea est humilitas², ut cibum terrestrem rostris facile contingant; quae autem altiora sunt, ut anseres, ut cyni, ut grues, ut cameli, adjuvantur proceritate collorum. Manus etiam data est elephantis, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad pastum. At quibus bestiis erat is cibis, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit aut celeritatem. Data est quibusdam etiam machinatio quaedam atque sollertia, ut araneolis; aliae quasi rete texunt, ut, siquid inhaeserit, conficiant; aliae autem, ut ex inopinato, observant, et, siquid incidit, arripiunt atque consumunt. (CIC.)

De sensibus.

859. Sensus interpretes ac nuntii rerum in capite tamquam in arce mirifice ad usus necessarios facti sunt. Nam oculi tamquam speculatores altissimum locum obtinent, ex quo

¹ Vide n. 383. ² Vide n. 387.

plurima conspicientes fungantur suo munere. Et aures, quae sonum percipere debeant, qui natura in sublimi fertur, recte in altis corporum partibus collocatae sunt. Itemque nares, eo quod cibi et potionis iudicium magnum haberent, non sine causa vicinitatem oris sequutae sunt.

860. Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, qua esculentis et potulentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore aequaliter fusus est, ut omnes ictus et nimios frigoris calorisque appulsus sentire possimus. Atque, ut in aedificiis architecti avertunt ab oculis et naribus dominorum ea, quae profluentia necessario tetri essent aliquid habitura; sic natura res similes procul amandavit a sensibus. (CIC.)

Cyrus colens agrum.

861. Ut intelligatis nihil tam regale videri quam studium agri colendi, memorat Xenophon Cyrum, regem Persarum, quum Lysander venisset ad eum Sardis, ei quendam conseptum agrum, diligenter consitum, ostendisse: quumque admiraretur Lysander proceritates arborum et directos in quincuncem ordines et humum subactam et suavitatem odorum, qui afflarentur e floribus¹:

862. Ei Cyrum respondisse: atqui ego omnia ista sum dimensus; mei sunt ordines, mea descriptio; multae etiam istarum arborum mea manu sunt satae. Tum Lysandrum, intuentem ejus purpuram et nitorem corporis ornatumque Persicum multo auro multisque gemmis, dixisse: recte vero² te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuae fortuna conjuncta est. (CIC.)

Pugna contra immanem anguem.

863. Regulus trajecit in Africam et Clypeam urbem trecentaque castella expugnavit; neque cum hominibus tantum, sed etiam cum monstis dimicavit. Nam quum apud Bagradam flumen castra haberet, anguis mirae magnitudinis exercitum

¹ Vide n. 258. ² Vide n. 218, a.

Romanum vexabat: multos milites immani ore corripuit; plures caudae verbere elisit; nonnullos ipso pestilentis halitus afflatu exanimavit.

864. Neque is telorum ictu perforari poterat, quippe¹ qui durissima squamarum lorica tela facile repelleret. Confugiendum fuit ad machinas, et adversis ballistis, tamquam arx quaedam, dejiciendus fuit. Tandem saxorum pondere oppressus jacuit; sed cruore suo flumen et vicinam regionem infecit Romanosque castra movere coëgit. Corium belluae centum et viginti pedes² longum Romam misit Regulus. (APUD LHOM.)

Nex Vitellii.

865. Ut irruerunt in regiam sicarii, confugit Vitellius in cellulam janitoris, quam, religato ad ostium cane, muniit lectoque et culcita objectis. Extractus e latebra rogare coepit, quasi aperturus aliqua de Vespasiano, ut vel in carcere custodiretur; sed surdis canebat: religatis post tergum manibus, injecto cervicibus laqueo, seminudus in forum tractus est per viam sacram inter rerum verborumque ludibria.

866. Quidam eum stercore et coeno incesebant; alii incendiarium et patinarium vocitabant; alii corporis vitia exprobrabant (erat enim ei facies rubida plerumque ex³ vinolentia, venter obesus et alterum femur subdebile). Tandem ad Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus est et inde unco tractus in Tiberim. (SUET.)

Sepultura philosophi.

867. Cum rex Lysimachus cruce[m] Theodoro philosopho minaretur, ista, inquit, minitare purpuratis tuis; Theodori quidem nihil interest, humine an sublime putrescat. Cujus dicto admoner, ut aliquid etiam de sepultura dicam.

868. Socrates, cum moriendi tempus urgeret, rogatus a Critone, quemadmodum sepeliri vellet; multam vero, inquit, operam, amici, frustra consumpsi. Critoni enim nostro non

¹ Vide n. 213.

² Vide n. 288.

³ Vide n. 172, c.

persuasi me hinc avolaturum; verumtamen, Crito, si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris, ut tibi videbitur, sepelito.

869. Durior Diogenes, ut Cynicus, projici se jussit inhumatum; tum amici: volucribusne et feris? Minime, vero, inquit, sed bacillum prope me, quo abigam, ponitote. Qui poteris, illi; non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil sentienti?¹

870. Praeclare Anaxagoras, qui, cum Lampsaci moreretur, quaerentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam, siquid ei acciderit, auferri; nihil necesse est, inquit, undique enim ad inferos tantumdem viae est. (CIC.)

Opes non sunt bona.

871. Vereor, necui vestrum ex Stoicorum disputationibus, non ex meo sensu, deprompta haec videatur oratio: dicam tamen, quod sentio. Numquam, mehercule, ego neque pecunias neque tecta magnifica neque imperia neque voluptates in bonis rebus et expetendis esse duxi, quippe cum viderem eos, qui his circumfluunt, ea tamen desiderare, quibus abundarent.

872. Neque enim expletur unquam neque satiatur cupiditas. Neque solum, qui ea habent, cruciantur libidine augendi, sed etiam amittendi metu. Potestne quisquam in abundantia bonorum ipse esse non bonus? Atqui ista omnia talia videmus, ut etiam improbi habeant, et obsint probis. Quamobrem licet irrideat, si quis vult; plus apud me tamen vera ratio valebit quam vulgi opinio. (CIC.)

Dimicatio cum feris.

873. Barbarae opulentiae in Bazaria haud ulla sunt majora indicia quam magnis saltibus clausi ferarum greges. Spatiosas ad hoc eligunt² silvas, crebris perennium aquarum fontibus amoenas. Muris nemora cingunt turresque habent venantium receptacula. Quatuor aetatibus intactum saltum fuisse constabat, quem Alexander cum exercitu ingressus agitari undique feras jussit.

¹ Vide n. 375.

² Vide n. 298.

874. Quum leo magnitudinis raræ ipsum regem invasurus incurreret, proximus Alexandro Lysimachus venabulum obijcere coeperat; quo rex repulso, feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere occidit. Ceterum Macedones, quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere, ne pedes venaretur aut sine delectis principum. Ille, quatuor millibus ferarum¹ dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est. (CURT.)

Dionysius irridet deos.

875. Dionysius, expilato Proserpinae fano, navigabat Syracusas, quumque secundissimo vento cursum teneret, videtisne, inquit ridens, quam bona a diis immortalibus navigatio sacrilegis detur?

876. At ubi classem ad Peloponnesum appulit, ingressus templum Jovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum, grandi pondere, quo Jovem ornat ex manubiis Carthaginiensium tyrannus Gelo; atque in eo etiam cavillatus est aestate grave esse aureum amiculum, hieme frigidum. Idem Aesculapii barbam auream demi jussit; neque enim convenire² barbatum esse filium, cum in omnibus delubris pater imberbis esset. (CIC.)

Mansuetudo Antigoni regis.

877. Quid facilius fuit Antigono quam duo manipulares plectere, qui incumbentes regio tabernaculo male de rege loquebantur? Audierat omnia Antigonus, ut pote cum interdientes et audientem velum interesset, quod ille leviter commovens, longius, inquit, discedite, ne vos rex audiat.

878. Idem cum quosdam e militibus suis exaudisset omnia mala imprecantes regi, qui ipsos in illud iter deduxisset, accessit ad eos, qui maxime laborabant et cum ignaros, a quo juvarentur, expedisset, nunc, inquit, maledicite Antigono.

879. Tam miti animo hostium maledicta quam civium tulit. Nam in castello quodam cum Graeci obsiderentur et fiducia loci multa in Antigonum jocarentur et nunc staturam humilem, nunc collisum nasum deriderent: gaudeo, inquit rex,

¹ Vide n. 42, b.

² Vide n. 314, b.

quod Silenum in castris habeo. Cumque hos dicaces fame domuisset, victis sic usus est, ut eos, qui militiae utiles erant, in cohortes describeret, ceteros praeconi subjiceret, id quoque se negans facturum fuisse, nisi expediret his dominum habere, qui tam liberam haberent linguam. (SEN.)

Excidium Carthaginiensis.

880. Cum Romani, suadente Catone¹, deliberassent Carthaginem diruere, Carthaginiensibus imperatum est, ut, si salvi esse vellent, ex urbe migrarent sedemque alio loco procul a mari constituerent. Quod ubi Carthagine auditum est, ortus est clamor satius esse extrema omnia pati quam patriam relinquere. Quum vero neque naves neque arma haberent, in usum novae classis domos resciderunt aurumque et argentum pro aere ferroque conflaverunt.

881. Viri, feminae, pueri, senes simul operi instabant; non die, non nocte labor intermissus. Ancillas primo totonderunt, ut ex earum crinibus funes facerent; mox etiam matronae capillos suos ad eundem usum contulerunt.

882. Scipio igitur exercitum ad Carthaginem admovit eamque oppugnare coepit: quae urbs, quamquam summa vi defendebatur, tamen expugnata est. Rebus desperatis, quadraginta millia hominum se victori tradiderunt.

883. Dux ipse Hasdrubal, inscia uxore, ad genua Scipionis cum ramis oleae supplex accidit. Quum vero uxor se a viro relictam sensit, eum diris devovit seque cum duobus liberis a culmine domus in medium flagrantis urbis incendium demisit. Deleta Carthagine, Scipio victor, Romam reversus, splendidum egit triumphum Africanusque est appellatus. (APUD LHOM.)

Triumphus Pauli Macedonici.

884. Post partam in Macedonia victoriam, Paulus Aemilius regia nave ad urbem est subvectus; cui obviam effusa multitudo Tiberis ripas compleverat. Fuit ejus triumphus omnium longe magnificentissimus. Populus, exstructis per forum tabu-

¹ Vide n. 375, b.

latis, in modum theatrorum, spectavit in candidis togis. Aperta templa omnia et sertis coronata thure fumabant.

In tres dies distributa pompa est: primus dies vix suffecit transvehendis¹ signis tabulisque; postridie translata sunt arma, galeae, scuta, loricae, pharetrae, argentum aurumque. Die tertio, primo statim mane ducere agmen coepere tubicines non festos modos, sed bellicum² sonantes, quasi in aciem procedendum foret. Deinde agebantur cornibus auratis et vittis redimiti boves centum et viginti. Sequebantur Persei liberi, comitante educatorum turba, qui manus ad spectatores cum lacrymis miserabiliter tendebant. Pone filios incedebat cum uxore Perseus attonito similis.

Inde quadringentae coronae aureae portabantur ab omnibus fere Graeciae civitatibus dono missae. Postremus ipse in curru Paulus auro purpuraque fulgens eminebat, qui magnam vel corporis dignitate vel senecta ipsa majestatem prae se ferebat. Post currum equites turmatim et cohortes peditum suis quaeque ordinibus sequebantur. (APUD LHOM.)

Scipio puerum captivum remittit ad suos.

885. Quum Afri jussu imperatoris venderentur, puer inter captivos inventus est regio genere et forma insigni. Is ad Scipionem ducitur, rogatusque, cujas esset et cur id aetatis³ militaret: «Numida, inquit, sum, Massivam populares vocant; apud avum Galam, regem Numidarum, educatus sum. Cum avunculo Masinissa, qui nuper subsidio Carthaginensibus venit, in Hispaniam trajeci; sed prohibitus propter aetatem numquam proelium inieram. Quo die pugnatum cum Romanis est, inscio avunculo, clam armis equoque sumpto, in aciem exivi; sed, prolapso equo, captus sum ab hoste. —

886. Scipio puerum interrogat, velletne ad Masinissam avunculum reverti? Quum ille, effusus gaudio lacrymis, cupere vero diceret, tum puero annulum aureum, tunicam cum lato clavo et aurea fibula equumque phaleratum donat jussisque prosequi, quoad vellet, equitibus, dimisit. (LIV.)

¹ Vide n. 127, b.

² Vide n. 141, a.

³ Vide n. 235, a.

Hannibal dolo grassatur.

887. Hannibal, ut Eumenem superaret, dolo grassari¹ constituit. Imperavit vyperas quam plurimas colligi et in vasa fictilia conjici. Die ipso, quo facturus erat navale proelium, classarios convocat hisque praecipit, ut omnes in unam navem Eumenis concurrant, a ceteris satis habeant se defendere; id facile illos jactu serpentium consecuturos².

888. Eumenes committere proelium non dubitavit; quo inito, Bithynii, Hannibalis praecepto, universi navem Eumenis adoriuntur; quorum vim quum rex sustinere non posset, salutem fuga petiit. Dein cum reliquae naves adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia plena viperis conjici coepta sunt³: quae jacta initio risum pugnantium concitarunt; sed, postquam naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, puppes averterunt seque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Eumenis superavit, quum impar ei esset propter societatem Romanorum. (NEP.)

Ciceronis eruditio.

889. Notus est vobis utique Ciceronis liber, qui Brutus inscribitur; in cujus extrema parte initia gradusque suae eloquentiae refert, se apud L. Minucium jus civile didicisse; apud Philonem Academicum philosophiam penitus hausisse; neque his doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achajam quoque et Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium varietatem complecteretur.

890. Itaque in libris Ciceronis deprehendere licet non geometriae, non musicae, non ullius scientiam ingenuae artis ei defuisse. Ille dialecticae subtilitatem, ille moralis disciplinae utilitatem, ille rerum motus causasque didicit: ita ex pluribus artibus et omnium rerum scientia exundat illa admirabilis eloquentia. (TAC.)

Hannibal callide servat aurum.

891. Cum Cretam ad Gortynios venisset Hannibal, vidit vir omnium callidissimus magno se fore in periculo, nisi quid

¹ Vide n. 244.

² Vide n. 314, b.

³ Vide n. 318, c.

providisset, propter avaritiam Cretensium. Sciebat enim exisse famam de grandi pecunia, quam secum portabat. Itaque cepit tale consilium: amphoras complures implet¹ plumbo, summas operit auro et argento. Has, praesentibus principibus, deponit in templo Dianae, simulans se suas fortunas illorum fidei credere.

892. Cretensibus in errorem inductis, statuas aereas, quas secum portabat, sua pecunia complet easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a ceteris quam ab Hannibale, nequid ille, inscientibus his, tollerēt secumque duceret. Sic conservatis suis rebus, Poenus, illulis Cretensibus, ad Prusiam in Pontum pervenit. (NEP.)

De usu temporis.

893. Vindica te tibi: et tempus, quod adhuc excidebat, collige et serva. Quaedam tempora eripiuntur nobis, quaedam subducuntur, quaedam effluunt. Turpissima tamen est jactura, quae per negligentiam fit; et si volueris attendere, maxima pars vitae elabitur male agentibus, magna nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium temporis ponat? qui diem aestimet, qui intelligat se quotidie mori?

894. In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus; magna pars ejus jam praeteriit; quidquid aetatis retro est, mors tenet. Utendum est tempore, priusquam abit; incumbendum ad studia liberalia. Mentiuntur, qui sibi obstare ad studia turbam negotiorum causantur. Simulant occupationes et augent et ipsi se occupant. Ego mihi vaco et, ubicumque sum, ibi meus sum. Rebus enim me non trado, sed comodo; nec consector terendi temporis causas. Et quocumque constitui loco, ibi cogitationes meas tracto et aliquid in animo salutare verso. (SEN.)

Crudelitas Vedii.

895. Cum Caesar coenaret apud Vedium, fregit unus e servis vas chrysellinum: rapi eum Vedius jussit et muraenis objici, quas ingentes in piscina alebat. Evasit e manibus

¹ Vide n. 266, b.

puer et confugit ad Caesaris pedes, nihil aliud petiturus¹, quam ut aliter periret nec esca fieret piscium. Motus est Caesar novo genere crudelitatis; et illum quidem dimitti jussit, chrysellina omnia frangi complerique piscinam. Fuit Caesari sic castigandus homo: bene usus est viribus suis. Si calix tuus fractus est, viscera hominis distrahentur? (SEN.)

Integritas Gracchi.

896. C. Gracchus, cum ex Sardinia rediit, orationem ad populum habuit hujuscemodi: versatus sum, inquit, in provincia, quomodo usui vestro, non meae ambitioni conducere arbitrabar; nulla apud me fuit popina neque pueri eximia facie, nedum puellarum consuetudo inverecunda. Quin ita versatus sum, ut nemo jure possit dicere assem me muneri accepisse aut mea causa quempiam sumptum fecisse. Quas zonas argenti plenas Roma extuli, inanes ex provincia retuli. Alii amphoras, quas vino plenas tulerunt, argento refertas domum reportaverunt. (GELL.)

Hannibal cavillatur cum rege Antiocho.

897. Hannibalem Carthaginiensem ferunt apud regem Antiochum facete cavillatum esse. Ostendebat ei Antiochus in campo copias, quas bellum Romanis facturus² conscripserat; convertebatque exercitum aureis insignibus florentem. Inducebat etiam elephantos cum turribus et equitatum frenis, ephippiis et phaleris fulgentem.

898. Tunc rex ad Hannibalem gloriabundus, putasne, inquit, satis haec esse Romanis? At Poenus eludens ignaviam militum pretiose armatorum: satis plane, inquit, esse puto Romanis haec omnia, etiamsi avarissimi sunt. Rex de contentione exercitus quaesierat: respondit Hannibal de praeda. (GELL.)

Epistola familiaris Cic. Attico.

899. Epistolam quum a te avide exspectarem ad vesperum, ut soleo; ecce tibi nuntius pueros venisse Roma. Voco, quaero ecquid litterarum: negant. Quid ais, inquam, nihilne a Pom-

¹ Vide n. 354, b.

² Vide n. 382.

ponio? Perterriti voce et vultu, confessi sunt se accepisse, sed excidisse in via. Permolesti tui. Nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili et suavi venerat.

900. Nunc, siquid in ea epistola, quam autem diem decimum kalendas Maii dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus; sin¹ nihil praeter jocationem, redde id ipsum. Scito Curionem adolescentem venisse ad nos salutatum. Valde ejus sermo de Publio cum tuis litteris congruebat. Peraeque ac tu narrabat incensam esse juventutem, neque ferre haec posse. Bene habemus nos, si in his spes est; opinor, aliud agamus.

901. Ego me do historiae; quamquam, licet me Saufejum putes esse, nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos visurus sis.

In Phormianum ire volumus Parilibus, kal. maji de Phormiano proficiscemur, ut Antii simus ad diem quintum nonas maji. Ludi enim Antii futuri sunt a quarto ad prid. non. maji. Eos Tullia spectare vult. Inde cogito in Tusculanum; deinde Arpinum²; Romam ad kal. jun. Te aut in Phormiano aut Antii³ aut in Tusculano cura ut videamus. Epistolam superiorem restitue nobis et appinge aliquid novi. (CIC.)

M. Tull. Cicero Tironi S. P. D.

902. Menander postridie ad me venit, quam exspectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miseriae. Tuis litteris nihilo factus sum certior, quomodo te haberes; sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione litterisque omnibus careo, quas, antequam te videro, attingere non possum. Medico, mercedis quantum poscet, promitti jubeto. Id scripsi ad Mumium.

903. Audio te animo angere et medicum dicere ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas litteras humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. Nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id quum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. Etiam atque etiam vale. (CIC.)

¹ Vide n. 365.

² Vide n. 278, b.

³ Vide n. 271, b.

Coercenda ira.

904. Nihil tibi liceat, cum irasceris; quare? quia vis omnia licere. Si iram vincere non potes, illa te incipit vincere. Abscondatur, exitus illi non detur, quantum fieri potest, obruatur. Cum magna id molestia fiet; cupit enim exsilire et incendere oculos et mutare faciem; sed si eminere illi extra nos licuit, supra nos est.

905. Feratur, igitur, ne ferat, imo in contrarium omnia ejus indicia flectamus; vultus remittatur, vox lenior fiat, gradus lentior. In Socrate irae signum erat vocem submittere, loqui parcius; hinc a familiaribus coarguebatur, nec erat illi ingrata exprobratio latitantis irae. Quidni enim gauderet, quod iram suam amici intelligerent, nemo sentiret? (SEN.)

De piscium ingeniis.

906. Mira videntur, quae Ovidius prodidit de piscium ingeniis in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur: Scarum inclusum nassis non fronte erumpere nec viminibus caput inserere; sed aversum laxare fores caudae ictibus atque retrorsum erumpere. Quem si forte alius scarus luctantem videat, apprehensa mordicus cauda adjuvare ad erumpendum.

907. Lupum rete circumdatum arenas cauda arare in iisque tam diu latere, dum transeat rete. Muraenam maculas appetere, consciam lubrici tergi, tum multiplici flexu eas laxare, donec evadat. Polypum hamos appetere brachiiisque complecti, non morsu; nec prius dimittere, quam escam circum rosit, aut arundine extra aquam levatus est. Scit et mugil esse in esca hamum; aviditas tamen tanta est, ut cauda verberando¹ excutiat cibum.

908. Minus in providendo² lupus solertiae habet, sed magnum robur in poenitendo. Nam ut haesit in hamo, tum multuoso discursu laxat vulnera, donec excidant insidiae. Muraenae amplius devorant quam hamum admoventque dentibus lineas et arrodunt. Anthiam tradunt infixam hamo invertere se, quoniam sit³ in dorso cultellata ei spina, eaque lineam prae-

¹ Vide n. 383.

² Vide n. 128, e.

³ Vide n. 358, c.

secare. Muraenas animam in cauda habere certum est, eaque icta celerrime exanimari; at capitis ictu difficulter. (PLIN.)

Mores Africae.

909. Africam initio habuere Gaetuli et Libyes, asperi incultique. Cibus erat eis caro ferina et pabulum, ut pecoribus. Hi neque lege neque imperio cujusquam regebantur, sed vagi, qua nox coegerat, sedes habebant. Postquam in Hispania Hercules interiit, copiaeque ejus, amisso duce, dilapsae sunt, Medi et Persae; ex eo numero, navibus in Africam transvecti, proximos mari nostro locos occupavere. Sed Persae magis intra Oceanum habitaverunt. Hi alveos navium inversos protuguriis habuere, quum materia in agris nulla esset, nec ab Hispanis emendi copia fieret. (SALL.)

Nex Caesaris.

910. Caesarem immolantem haruspex monuit, caveret periculum, quod non ultra martias idus proferretur. Pridie eas idus avem curiae se inferentem¹ volucres persecutae² discerpserunt. Ea vero nocte ipse sibi visus per quietem cum Jove dextram jungere. Ob haec simul et ob infirmam valetudinem diu cunctatus est, an³, quae apud senatum proposuerat agere, differret.

911. Tandem, Bruto hortante, ne jam dudum opperientes destitueret, quinta fere hora progressus est; libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit. Dein pluribus hostiis caesis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione, et haruspicem irrisit, quod sine ulla sua noxa idus martiae adessent; cui ille: adsunt, inquit, sed non praeterierunt.

912. Ergo assidentem conspirati specie officii circumsteterunt: illicoque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit; renuentique ab utroque humero togam apprehendit. Deinde clamantem: «ista quidem vis est», alter e Cascis aversum vulnerat paulum infra jugulum.

¹ Vide n. 306, a.

² Vide n. 307.

³ Vide n. 335, a.

913. Caesar Cascae brachium graphio trajecit; conatusque prosilire alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit; simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo¹ honestius caderet. Atque ita tribus et viginti plagis confossus est, gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam M. Bruto irruenti dixisse: «etiam tu, fili?» (SUET.)

Mores Attici.

914. Atticus mendacium neque dicebat neque pati poterat: itaque ejus comitas non sine severitate erat neque gravitas sine facilitate, ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis², sed levis arbitrabatur polliceri, quod praestare non posset. Idem in nitendo, quod semel annuerat, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere.

915. Numquam suscepti negotii eum pertaesum est; suam enim existimationem in ea re agi putabat, qua nihil habebat carius: quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis, Marii, Hortensii multorumque praeterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo judicari poterat non inertia, sed judicio fugisse reipublicae procuracionem. (NEP.)

Parrhasius.

916. Parrhasius Ephesi natus multa pinxit. Primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris exprimens palmam adeptus est. Pinxit populum Atheniensem argumento ingenioso; sic enim vultus hominum et gestus expressit, ut eorum ingenium ostenderet varium, iracundum, inconstans et pariter exorabile, clemens, humile.

917. Picta quoque ab eo est Creusa nutrix cum infante, duoque pueri, in quibus spectatur aetatis simplicitas; item sacerdos, astante puero cum acerra. Sunt et duae picturae ejus nobilissimae, quos Hoplites vocant: alter in certamine

¹ Vide n. 351, c.

² Vide n. 93.

ita decurrit, ut sudare videatur; alter arena decumbit, ut¹ anhelare sentiatur. Fecundus artifex Parrhasius, sed quo nemo insolentius sit usus gloria artis. Nam et cognomina usurpavit, Abrodiaetum se appellans et principem artis. (PLIN.)

Res in Hispania ab Romanis gestae.

918. Hispaniae numquam animus fuit adversus Romanos universae consurgere; numquam conferre vires suas libuit aut libertatem tueri suam publice. Alioquin ita mari Pyrenaeoque vallata est, ut ingenio situs ne adiri quidem potuerit. Sed ante a Romanis obsessa est, quam vires suas cognosceret; et sola omnium provinciarum vires suas, postquam victa est, intellexit. In hac prope ducentos per annos dimicatum est, non continue, sed prout causae lacerant.

919. Prima per Pyrenaeum jugum signa Publius et Cneius Scipiones intulerunt proeliisque ingentibus Hasdrubalem ceciderunt, raptaque erat impetu Hispania, nisi fortissimi viri in ipsa sua victoria oppressi Punica fraude cecidissent. Igitur Scipio non contentus Poenos expulisse stipendiariam provinciam nobis Hispaniam fecit; omnia citra ultraque Iberum subiecit imperio; primusque Romanorum ducum victor ad Gades pervenit.

920. Itaque per partes jam huc, jam illuc missi duces sunt, qui ferocissimas gentes cruentis certaminibus servire docuerunt. Cato Celtiberos, id est robor Hispaniae, aliquot proeliis fregit; Gracchus eos multarum eversione urbium multavit; Metellus, cui ex Macedonia cognomen, Contrebiam memorabili cepit exemplo. Decimus Brutus, aliquanto latius grassatus, Celticos domuit et Lusitanos; peragratoque Oceani littore, non prius signa convertit, quam cadentem in maria solem deprehendit.

921. Ceterum Lusitanos Viriathus erexit, vir calliditatis acerrimae; qui ex venatore latro, ex latrone imperator factus erat. Non contentus libertatem suorum defendere, per quatuordecim annos omnia ultra Iberum et Tagum populatus², Claudium paene ad interuersionem exercitus cecidit. (FLOR.)

¹ Vide n. 386.

² Vide n. 381.

Caesar Augustus.

922. Populus Romanus, Caesare et Pompejo trucidatis, rediisse in pristinam libertatem videbatur, et vero redierat, nisi collega quondam, post aemulus Caesarianae potentiae, superfuisset, Antonius. Gratulandum tamen est in tanta perturbatione, quod potissime ad Octavium summa rerum rediit, qui sapientia atque solertia perculsum undique ordinavit imperii corpus.

923. M. Antonio P. Dolabella consulibus, imperium Romanum jam ad Caesares transferente¹ fortuna, mota civitas fuit; quodque in annua coeli conversione fieri solet, ut mota sidera suos flexus tempestate significant; sic cum Romanae dominationis, id est humani generis conversione, penitus intremuit imperii corpus et terrestribus ac navalibus bellis agitata est. (FLOR.)

Colossus Rhodi.

924. Moles excogitata videmus statuarum, quas colosseas vocant. Ante omnes in admiratione fuit colossus Rhodi, quam fecerat Chares Lindius, septuaginta cubitorum. Constitutus est in aditu portus, divaricatis cruribus, ut possent naves sub eo velificare. Hoc simulacrum post quinquaginta sex annos terrae motu prostratum, jacens quoque miraculo est.

925. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores sunt digiti quam pleraeque statuae. Defractis membris hiant vasti specus, intra quos spectantur magnae molis saxa, quorum pondere statuam stabiliverat architectus. Duodecim annis tradunt effectam trecentis talentis. (PLIN.)

Coronae.

926. Corona obsidionalis est, quae datur imperatori, qui obsessos liberavit. Ea fit ex gramine viridi, quod fere decerpunt² ex loco, ubi fuerant inclusi milites. Herbam autem victoriae signum fuisse apud antiquos docuimus alio loco. P. Decio datae sunt duae; una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in praesidio obsessi.

¹ Vide n. 375, b.

² Vide n. 298.

927. L. autem Licinius Dentatus, qui fertur centies et vicies pro republica depugnasse, coronis viginti sex donatus est; in quibus aureae octo, civicae quatuordecim, murales tres, una obsidionalis. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis salutis, altera universae signum fuit. (FEST.)

Monumentum Mausoli.

928. Monumentum Mausoli, qui fuit Cariae regulus, est inter septem miracula. Patet ab austro et septentrione sexagenos ternos¹ pedes, brevius a fronte; attolitur in altitudinem viginti quinque cubitis; cingiturque columnis triginta sex.

929. Ab oriente caelavit Scopas, a septentrione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occasu Leochares; priusque quam peragerent, obiit Artemisia, quae mariti memoriae id opus exstrui jusserat. Non tamen recesserunt ab opere, id gloriae ipsorum artisque monumentum judicantes. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis: hac adjecta, centum quadraginta pedum altitudine totum opus inclusit. (PLIN.)

Senectus non avocatur a rebus gerendis.

930. A rebus gerendis senectus abstrahitur? quibus? an iis, quae geruntur juventae viribus? nullaene igitur res sunt seniles, quae, vel infirmis corporibus, animo tamen administrantur? Nihil ergo agebat Q. Maximus, nihil L. Paulus; ceteri senes Fabricii, Curii, Coruncanii, quum rempublicam consilio et auctoritate defendebant, nihil agebant?

931. Ad Claudii senectutem accedebat, ut caecus esset; et tamen is, quum sententia senatus inclinaret ad pacem et foedus faciendum cum Pyrrho, non dubitavit dicere illa, quae versibus persecutus est Ennius: «Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant, sese flexere?» Atque haec ille egit septem et decem annis post alterum consulatum, quum inter duos consulatus anni decem interfluxissent, censorque ante consulatum superiorem fuisset. Ex quo intelligitur Pyrrhi bello grandem sane fuisse.

¹ Vide n. 44 et 228, b.

932. Nihil igitur afferunt, qui in re gerenda versari senectutem negant; similesque sunt iis, qui gubernatorem in navigando¹ agere nihil dicant, quum alii malos scandant, alii per foros cursent, alii sentinam exhauriant; ille autem clavum tenens sedeat in puppi quietus. Non facit ea, quae juvenes; at vero multo majora et meliora facit. Non viribus aut celeritate corporum res magnae geruntur; sed consilio, auctoritate, sententia; quibus non modo non orbari, sed etiam augeri senectus solet. (CIC.)

Antonius vomens.

933. Sed haec, quae robustioris improbitatis sunt, omittamus; loquamur potius de nequissimo genere levitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hippiae nuptiis exhauseras, ut tibi necesse fuerit in conspectu populi Romani vomere postridie. O rem non modo visu foedam, sed etiam auditu! Si inter coenam, in ipsis tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In coetu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum et totum tribunal implevit. (CIC.)

Propositio contra Verrem.

934. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici ejus, morbum et insaniam; ut Siculi, latrocinium; ego, quo nomine appellem, nescio: rem vobis proponam; vos eam suo, non nominis pondere penditote.

935. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere provincia, tot oppidis, tot familiis tam copiosis, ullum argenteum vas, ullum Corinthium aut Deliacum fuisse, ullam gemmam aut margaritam; quidquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum aereum, marmoreum, eburneum; nego ullam picturam neque in tabula neque in texili fuisse, quin² conquisierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit.

¹ Vide n. 128, c.

² Vide n. 304.